

nelpí na neustálém strohém opakování myšlenek jiných vědeckých autorit, ale soustředí se především na vlastní a původní tvůrčí činnost. Takto pojatá kniha představuje podařený soubor převážně autorových tezí, čímž je pochopitelný i relativně menší rozsah díla.

Kniha *Marka Káčera* obsahuje značné množství zajímavých, sofistikovanych a podnětných myšlenek a informací z oblasti interpretace a aplikace práva. Přítomno je výrazně i *Káčerovo* zaujetí až nadšení pro zvolené téma. Její přečtení proto doporučuji každému se zájmem nejen o problematiku interpretace či aplikace práva, ale se zájmem o povahu práva a právního jazyka obecně.

Jana Nováková*

Rudnicki Jan. Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej. Edice: Europejska tradycja prawna. Krakov: Wydawnictwo OD.NOWA, 2015, 257 s.

Vojenský testament

Problematika vojenského testamentu byla v českém, potažmo československém právu neznámou již od roku 1922, kdy nabyl účinnosti nový Služební řád. Přestože se závětí pro čas války bylo v meziválečných osnovách počítáno, podobnou právní úpravu neobsahoval ani jeden z občanských zákoníků z let 1948–1989. Je to o to zajímavější, že vojenský testament znalo např. i právo sovětské.

Vojenský testament je sice nejstarším typem privilegované závětí na světě, nicméně přístup práva let 1948–1950 k testovací svobodě u nás byl značně negativní. Po roce 1989 k tomu navíc přibyl i poněkud negativní postoj společnosti k armádě. Nelze se tedy divit, že tento institut byl a do značné míry stále je v české právní vědě na okraji zájmu. Jinak je tomu však v Polsku, kde ostatně právo Polské lidové republiky také znalo tento speciální druh závětí a armáda se naopak těší značné podpoře obyvatelstva.

Charakteristika knihy

Výjimečnost tohoto institutu byla také jedním z důvodů, proč se monografie na toto téma stala prvním dílem edice *Europejska tradycja prawna*,¹ která se zaměřuje na instituty soukromého práva z pohledu právně historického a právní komparatistiky. V úvodní části je představeno dosavadní zpracování tématu a rovněž určitá teoreticko-metodologická část. Zde jsou představeny základní teze a zejména terminologie. Autor v rámci své publikace totiž používá dva různé termíny – *testament żołnierski a testament wojskowy*. Jakkoliv se zdá jejich rozdíl z hlediska češtiny těžko uchopitelný,² je v nich vyjádřena změna chápání vojenského testamentu od antiky po současnost. Zatímco první je vztahován právě k původnímu,

* Mgr. Jana Nováková, Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Nejvyšší soud ČR. E-mail: novakova.jana@mail.muni.cz.

¹ Redaktory této edice jsou W. Dajczak, T. Giaro a F. Longchamps de Bérier, jejichž vědecké bádání je zaměřeno právě na komparaci na základě římskoprávní tradice.

² První by snad bylo možno přeložit jako „testament vojínův“, druhý pak jako skutečný „vojenský testament“, na druhou stranu i rakousko-německý model používá termíny „*Soldatentestament*“ a „*Militär-Testament*“ ne zcela jednotně. Viz RUDNICKI, J. *Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej. Edice: Europejska tradycja prawna*. Krakov: Wydawnictwo OD.NOWA, 2015, s. 17–18.

římskému pojetí postavenému na stavovské příslušnosti k vojsku, druhý je používán pro moderní testamenty, kde nad oním kritériem stavovským převažuje objektivní kritérium situace, v níž je možno takový testament pořádit.

Tomuto pojetí odpovídá také koncepce představované knihy *J. Rudnického*, která se tak odlišuje od jiných publikací, jež se vojenskému testamentu věnují a v nedávné době vyšly. Práce není zaměřena na čistě historický vývoj vojenského testamentu v době antiky, jako je tomu např. v případě rovněž publikované disertační práce *Meyer-Hermannovy*.³ Autor se věnuje historickému vývoji vojenského testamentu v době Říma jen obecně, pouze v první kapitole první části, která tak tvoří jakýsi úvod do následující problematiky. Zcela přirozeně začíná testamentem *in procinctu*, byť mezi ním a vojenským testamentem není přímá vazba. Vývoj ale jasně ukazuje, že již od počátků vývoje testamentu si Římané uvědomovali výjimečnost vojenské situace, nebo obecně rizik, jež jsou na vojenský život navázána. Celkově je jeho popis vojenského testamentu v Římě poměrně stručný, nicméně soustřeďuje se na hlavní historické vývojové zlomy (vznik, znovuoživení *Titem*, rozšíření *Nervou*, *Trajanův* mandát atp.) a rovněž základní charakteristiku testamentu. Zde je důležité zmínit, že i přes svou stručnost nezůstává u obvyklého klišé, hovořícího o cizincích v římském vojsku, kvůli nimž musel být formální římský testament zjednodušen. Poukazuje rovněž na materiální obsah vojenského testamentu, tj. možnost ustanovit dědicem osoby, jež by jinak status „*heres*“ mít nemohly. I přes určitá zjednodušení lze říci, že autor vytvořil základní charakteristiku institutu velmi dobře.⁴

Podobně stručný je i další historický vývoj vojenského testamentu po zániku Říma, tedy vojenský testament v barbarských zákonících, ve středověké právní vědě⁵ a v novodobých zákonících počínaje 18. stol. V rámci této kapitoly však již je vytvořen rámec pro další členění knihy, kdy jsou představeny jednotlivé modely vojenského testamentu, s nimiž se lze v moderním právu setkat. Na prvním místě jde o model románský, postavený na *Code civil* a zákonících od něj odvozených, tedy zejména španělský, ale i italský občanský zákoník.⁶ Zde je právní úprava v zásadě zahrnuta mezi ostatní mimořádné testamenty v rámci občanského zákoníku. S tímto pojetím ostře kontrastuje model rakousko-německý, kdy byla v duchu stavovské tradice zahrnuta právní úprava vojenského testamentu nikoliv do práva občanského, ale do vojenských předpisů (viz § 600 ABGB).⁷ Ruský model v otázce vojenského testamentu je sice ovlivněn právem francouzským, nicméně autor jej uvádí zvlášť, a to proto, že ruská tradice u obecného testamentu byla postavena výhradně na formě notářské. Podobně jako tzv. model *mixed jurisdiction*, kde autor hovoří o skotském vojenském testamentu, je však právo ruské pouze stručně zmíněno v této části a dále mu již není věnována pozornost. Mnohem větší

³ MEYER-HERMANN, J. *Testamentum militis – das römische Recht des Soldatentestaments. Entwicklung von den Anfängen bis zu Justinian*. Aachen: Shaker Verlag, 2012. Tato publikace je zaměřena skutečně jen na antický vývoj a dlužno říci, že ani ne v celém sledovaném období (byť to název naznačuje). Hlavním autorovým cílem je dokázat, že „autorem“ vojenského testamentu nebyl *G. I. Caesar*, jak naznačuje fragment Dig. 29.1.1pr., ale že touto osobou byl ve skutečnosti *Octavianus Augustus*.

⁴ Výše naznačený spor o autorství sice neřeší, což je však dáno i tím, že publikaci Meyer-Hermannova při zpracování své knihy nevyužil, zmiňuje však Guarinovu studii, která má pasáž s Caesarem za interpolovanou. GUARINO, A. Sull'origine del testamento dei militari nel diritto romano. In: A. Guarino. *Pagine di Diritto VI*. Napoli: Jovene, 1995, s. 346–357 [původně publikováno v RIL 72 (1938/1939), s. 355–266].

⁵ S ohledem na obecně spíše negativní postoj středověké společnosti k testovací svobodě je středověká recepce jen velmi omezená.

⁶ Zde se sluší připomenout, že pro § 1545 o. z. 2012 působila jako přebraz ustanovení italského občanského zákoníku z roku 1942.

⁷ Proto také vojenský testament na našem území zanikl s československým služebním řádem, který byl vydán roku 1922 a již neobsahoval úpravu vojenské závěti, na rozdíl od rakouského *Dienstreglement* z roku 1874.

pozornost je pak věnována *common law*, které naopak bylo i u obecného testamentu celkově poněkud neformální. Zvláštní pozornost je pak zcela pochopitelně věnována i vojenskému testamentu v Polsku, kde byl tradičně budován právě na modelu rakousko-německém.⁸

Další členění knihy pak odpovídá pojetí komparistiky, kdy se autor zaměřuje na obsah vojenského testamentu, respektive jeho charakteristické rysy: kritérium subjektu, kritérium „předmětu“ (přesněji okolností, kdy je možno pořídit) a otázku formální stránky takového testamentu. V rámci každé z těchto částí je nejprve popsána daná problematika v římském právu a následně v jednotlivých modelech vojenského testamentu, přičemž ne vždy autor drží naznačené pořadí jednotlivých modelů.

Druhá část knihy je, jak bylo naznačeno, věnována otázce, kdo byl vůbec oprávněn dle vojenského testamentu pořídit – tedy otázce subjektů. Historicky totiž byl vojenský testament stavěn na kritériu stavovském, tedy jako zvláštní oprávnění vojáků. Jak římské, tak ale i současné ozbrojené síly mají poměrně složitou strukturu a ne vždy a všem toto oprávnění přináleželo. To se týká zejména civilních zaměstnanců, ale také válečných zajatců, jimž toto právo přiznává např. francouzská, nebo i německá právní úprava. Např. rakouské právo zase počítalo s tím, že určitá ulehčení měli i váleční veteráni, pokud žili v péči vojenských invalidoven. Zároveň je zcela jistě patrné, že povaha vojenského testamentu se od této stavovské výlučnosti posouvá směrem k předmětovému kritériu – tj. mimořádnosti situace, kdy je testament pořizován bez ohledu na subjekt.⁹

Třetí část velmi dobře charakterizuje nadpis první podkapitoly „*in expeditionibus*“. Stavovské pojetí testamentu vedlo k tomu, že právo příslušelo vojákům po celou dobu jejich služby, avšak císař *Justinian* v tomto ohledu provedl změnu, a omezil vojenské pořízení jen na dobu, kdy voják skutečně byl vystaven nebezpečí – tedy během válečného tažení. I tato podmínka se u různých modelů projevila různě, přičemž nejvíce bylo toto pojetí volné v *common law*. Na rozdíl od předchozí kapitoly se však již autorovi nepodařilo postihnout v rámci jednotlivých modelů všechny možné rozdíly jednotlivých řádů (např. francouzský, španělský, italský atp.) a v případě rakousko-německého hovoří výhradně o úpravě německé a rakouskou v podstatě vůbec nezmiňuje.¹⁰

Čtvrtá část se věnuje konečně otázce hlavní, a to, v čem spočívá hlavní rys vojenského testamentu, tedy v jeho omezené formálnosti. Opět v rámci jednotlivých modelů, se stručným představením historického vývoje v daném modelu, se zabývá tím, jaké náležitosti bylo potřeba splnit pro formu vojenského testamentu.

Konečně pátá část v sobě shrnuje charakteristiku jednotlivých modelů vojenského testamentu, modelu polského a konečně úplné shrnutí celé problematiky. Autor dospívá ke zjištění, že původně ryze stavovský charakter je postupně oslabován. Jak sám říká, příslušelo by, aby podobné speciální testamety byly přípustné i pro jiné sbory, jež se často vyskytují v nebezpečí života, jako např. policisté.¹¹

Vedle samotného obsahu je třeba zmínit ještě úvodní část knihy, která se zabývá dosavadním zpracováním tématu, a konečně seznam pramenů, přehled literatury a použitých zkratk.

⁸ Ostatně blanketový art. 954 KC 1964: „*Szczególną formę testamentów wojskowych określi rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.*“ jako by vypadl z oka § 600 ABGB. K jeho vývoji srovnej RUDNICKI, J. *Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej*, s. 82 an.

⁹ Rudnicki pak hovoří o určitém procesu, kdy se z privilegovaného stává klasickým testamentem.

¹⁰ Obecně je možno říci, že je pozornost věnována více právu německému, což však lze pochopit, neboť autor studoval v Poznani, tedy na území, kde bylo tradičním právě právo německé, a jeho znalost je tak lepší.

¹¹ RUDNICKI, J. *Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej*, s. 224. Autor připomíná, že toto oprávnění v Římě příslušelo i vigilům, kteří měli právě funkci policiejni.

Pochopitelně převládá polská romanistická literatura, ale autor má i velké množství publikací z literatury anglické, německé, ale rovněž i italské.

Závěrečné hodnocení

Celkově lze knihu označit jako vcelku zdařilou komparaci na téma vojenského testamentu, která může čtenáři představit tento institut v základním vývoji a charakteristických rysech jak v právu římském, tak i u jednotlivých modelů vojenského testamentu v moderních dějinách až do současnosti.

Z hlediska českého čtenáře je poněkud nevýhodou, že autor nehovoří o § 1545 o. z. 2012, což je však pochopitelné, jelikož nebyl v době, kdy práce vznikala, ještě ani přijat a při vydání knihy nebyl již doplněn (poslední zmiňovaný je rumunský zákoník z roku 2009).¹² Navíc je z pohledu tématu český občanský zákoník více méně marginální. Pozornost však není příliš věnována ani rakouské právní úpravě na úkor úpravy německé, ale např. omezená pozornost je věnována i úpravě italské (na úkor francouzské).

Jako výraznou slabinu však je možno hodnotit fakt, že otázce časového omezení poslední vůle je věnována jen jedna relativně krátká kapitola. Druhou nevýhodou je skutečnost, že kniha postrádá jakékoliv shrnutí v některém ze světových jazyků.

Na druhou stranu poměrně velká pozornost je věnována *common law* a pochopitelně německému a polskému právu, což může být z hlediska českého čtenáře zajímavé. I když ani jeden z těchto modelů nebyl pro náš občanský zákoník u vojenského testamentu využit, ukazuje se jiný možný přístup.

Při vědomí toho, že kniha je publikovanou autorovou disertační prací, a tedy *de facto* prvním velkým vědeckým textem v jeho začínající kariéře, lze říci, že jde o skutečně úspěšný začátek.

Pavel Salák jr.*

¹² Podobně je tomu i v souvislosti s otázkou válečného testamentu v meziválečných osnách, ale této problematice nebyla dosud věnována pozornost ani v domácí literatuře.

* JUDr. Pavel Salák jr., Ph.D., Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: pavel.salak@email.cz.